

ANNE APPELBAUM

**ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ
Α.Ε.**

**ΟΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΕΣ ΠΟΥ ΘΕΛΟΥΝ
ΝΑ ΚΥΡΙΑΡΧΗΣΟΥΝ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ Α.Ε. – Οι δικτάτορες που θέλουν να κυριαρχήσουν στον κόσμο

Τίτλος πρωτοτύπου: *Autocracy Inc – The Dictators Who Want to Run the World*

Συγγραφέας: Anne Applebaum

Μετάφραση: Χριστίνα Θεοχάρη

Επιμέλεια-Διόρθωση: Κώστας Σίμος

© 2024 by Anne Applebaum

© 2024, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2024

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-618-232-126-3

ANNE APPLEBAUM

ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ Α.Ε.

**ΟΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΕΣ ΠΟΥ ΘΕΛΟΥΝ
ΝΑ ΚΥΡΙΑΡΧΗΣΟΥΝ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Για τους αισιόδοξους

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Η απληστία που ενώνει.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Η κλεπτοκρατία κάνει μεταστάσεις.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Ελέγχοντας το αφήγημα.....	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Αλλάζοντας λειτουργικό σύστημα.....	120
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
Συκοφαντώντας τους Δημοκράτες	148
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	
Δημοκράτες ενωμένοι	181
Σημειώσεις.....	213
Πρόελευση κειμένων	235
Σχετικά με τη συγγραφέα.....	236
Ευχαριστίες.....	237

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΛΟΙ ΜΑΣ έχουμε στο μυαλό μας την καρικατούρα ενός απολυταρχικού κράτους. Υπάρχει ένας μοχθηρός ηγέτης που κυβερνά τη χώρα και παράλληλα έχει τον έλεγχο του στρατού και της αστυνομίας. Χρησιμοποιώντας βία, ο στρατός και η αστυνομία εκφοβίζουν τον λαό. Υπάρχουν επίσης κάποιοι σατανικοί συνεργάτες και ίσως και κάποιοι γενναίοι αντιφρονούντες. Όμως στον εικοστό πρώτο αιώνα, αυτή η καρικατούρα δεν έχει μεγάλη σχέση με την πραγματικότητα. Σήμερα, οι απολυταρχίες δεν διοικούνται από έναν μοχθηρό ηγέτη, αλλά από εξελιγμένα δίκτυα που βασίζονται σε κλεπτοκρατικές οικονομικές δομές, δηλαδή από ένα σύμπλεγμα υπηρεσιών ασφαλείας –στρατιωτικές, παραστρατιωτικές, αστυνομικές– αλλά και εμπειρογνώμονες της τεχνολογίας που παρέχουν παρακολούθηση, προπαγάνδα και παραπληροφόρηση. Τα μέλη αυτών των δικτύων συνδέονται μεταξύ τους όχι μόνο εντός μιας ήδη υπάρχουσας απολυταρχίας αλλά και με δίκτυα σε άλλες απολυταρχικές χώρες, και μερικές φορές ακόμη και σε δημοκρατίες. Οι διεφθαρμένες κρατικές εταιρείες σε μια δικτατορία συναλλάσσονται με τις αντίστοιχες διεφθαρμένες κρατικές εταιρείες σε μια άλλη δικτατορία. Η αστυνομία μιας χώρας μπορεί να εξοπλίζει και να εκπαιδεύει την αστυνομία άλλων χωρών. Οι προπαγανδιστές χρησιμοποιούν κοινούς πόρους –οι «φάρμες τρολ» και

τα δίκτυα ενημέρωσης που προωθούν την προπαγάνδα ενός συγκεκριμένου δικτάτορα μπορούν επίσης να αξιοποιηθούν στην προώθηση της προπαγάνδας ενός άλλου δικτάτορα— αλλά και κοινή θεματολογία: τον εκφυλισμό της δημοκρατίας, τη σταθερότητα και την ασφάλεια που εμπνέει ο απολυταρχισμός, τη φαυλότητα της Αμερικής.

Αυτό δεν σημαίνει ότι υπάρχει κάποιο μυστικό δωμάτιο όπου συναντιούνται οι κακοί, όπως στις ταινίες του Τζέιμς Μποντ. Ούτε ότι η σύγκρουση μαζί τους αποτελεί μια νέα εκδοχή του «Ψυχρού Πολέμου στον εικοστό πρώτο αιώνα», όπου είμαστε «εμείς εναντίον αυτών». Κάποιοι από τους σύγχρονους αυταρχικούς ηγέτες αυτοσυστήνονται ως κομμουνιστές, άλλοι ως μοναρχικοί, κάποιοι ως εθνικιστές και κάποιοι άλλοι ως οπαδοί της θεοκρατίας. Τα καθεστώτα τους έχουν διαφορετικές ρίζες, στόχους και συμβολισμούς. Ο κινεζικός κομμουνισμός και ο ρωσικός εθνικισμός διαφέρουν όχι μόνο μεταξύ τους αλλά και από τον μπολβαρανικό σοσιαλισμό της Βενεζουέλας, το Juche της Βόρειας Κορέας ή τον σιτικό ριζοσπαστισμό της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν. Όλα διαφέρουν από τις αραβικές μοναρχίες και άλλες χώρες—τη Σαουδική Αραβία, τα Εμιράτα, το Βιετνάμ— οι οποίες ως επί το πλείστον δεν επιδιώκουν να υπονομεύσουν τον δημοκρατικό κόσμο. Διαφέρουν επίσης από τις πιο ήπιες απολυταρχίες και τις υβριδικές δημοκρατίες, που μερικές φορές αποκαλούνται ανελεύθερες δημοκρατίες—Τουρκία, Σιγκαπούρη, Ινδία, Φιλιππίνες, Ουγγαρία— οι οποίες άλλοτε συντάσσονται με τον δημοκρατικό κόσμο και άλλοτε όχι. Σε αντίθεση με τις στρατιωτικές ή πολιτικές συμμαχίες άλλων εποχών και τόπων, αυτή η ομάδα δεν λειτουργεί σαν συνασπισμός, αλλά μάλλον σαν ένα τραστ εταιρειών (η «Απολυταρχία Α.Ε.»),

τις οποίες δεν ενώνει κάποια κοινή ιδεολογία, αλλά περισσότερο η αδυσώπητη αποφασιστικότητά τους να διατηρήσουν τον προσωπικό πλούτο και την εξουσία των μελών τους.

Αντί για ιδέες, οι ισχυροί άνδρες που ηγούνται¹ της Ρωσίας, της Κίνας, του Ιράν, της Βόρειας Κορέας, της Βενεζουέλας, της Νικαράγουας, της Αγκόλας, της Μιανμάρ, της Κούβας, της Συρίας, της Ζιμπάμπουε, του Μάλι, της Λευκορωσίας, του Σουδάν, του Αζερμπαϊτζάν και ίσως καμιάς σαρανταριάς ακόμη χωρών² έχουν έναν κοινό σκοπό: να στερήσουν από τους πολίτες τους οποιαδήποτε πραγματική επιρροή ή ένα δημόσιο βήμα, να αντιταχθούν σε κάθε απαίτηση για διαφάνεια ή λογοδοσία και να εκμηδενίσουν οποιονδήποτε τους αμφισβητεί – εντός ή εκτός συνόρων. Κοινή επίσης είναι και η βάνουσα ρεαλιστική οπτική τους ως προς την κατοχή του πλούτου. Σε αντίθεση με τους φασίστες και τους κομμουνιστές ηγέτες του παρελθόντος, οι οποίοι είχαν κομματικούς μηχανισμούς να τους στηρίζουν και δεν επιδείκνυαν την απληστία τους, οι ηγέτες της Απολυταρχίας Α.Ε. διατηρούν συχνά πολυτελείς κατοικίες και μεγάλο μέρος των συνεργασιών τους έχει τη δομή κερδοσκοπικών επιχειρήσεων. Οι δεσμοί μεταξύ τους, και με τους φίλους τους στον δημοκρατικό κόσμο, δεν εδραιώνονται μέσω κοινών ιδανικών αλλά μέσω συμφωνιών – συμφωνιών που έχουν σχεδιαστεί για να εξουδετερώσουν τις όποιες διεθνείς κυρώσεις έχουν επιβληθεί σε βάρος τους, για να προωθήσουν τη μεταξύ τους ανταλλαγή τεχνολογιών παρακολούθησης των πολιτών τους και για να βοηθήσουν τους συμμετέχοντες στις συμφωνίες αυτές να γίνουν ακόμη πλουσιότεροι.

Τα μέλη της Απολυταρχίας Α.Ε. συνεργάζονται επίσης προκειμένου να διατηρήσουν την εξουσία. Το αντιδημοφιλές καθεστώς

του Αλεξάντερ Λουκασένκο (Aleksandr Lukashenko)³ στη Λευκορωσία έχει δεχτεί επικρίσεις από πολλούς διεθνείς οργανισμούς –την Ευρωπαϊκή Ένωση, τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη– και βρίσκεται σε διπλωματική απομόνωση από τους Ευρωπαίους γείτονές του. Πολλά λευκορωσικά προϊόντα απαγορεύεται να πωληθούν στις Ηνωμένες Πολιτείες ή στην ΕΕ. Η εθνική αεροπορική εταιρεία, η Belavia, δεν μπορεί να πετάξει προς ευρωπαϊκές χώρες. Και όμως, στην πράξη, η Λευκορωσία δεν βιώνει απολύτως καμία απομόνωση. Καμιά εικοσιπενταριά κινεζικές εταιρείες έχουν επενδύσει χρήματα στη Λευκορωσία, κατασκευάζοντας μάλιστα ένα βιομηχανικό πάρκο Κίνας-Λευκορωσίας, κατά το πρότυπο ενός παρόμοιου σχεδίου στο Σούτζαο.⁴ Το Ιράν και η Λευκορωσία αντάλλαξαν διπλωματικές επισκέψεις υψηλού επιπέδου⁵ το 2023. Κουβανοί αξιωματούχοι στον ΟΗΕ εξέφρασαν την αλληλεγγύη τους στον Λουκασένκο. Η Ρωσία προσφέρει τις αγορές της μαζί με διασυνοριακές επενδύσεις, πολιτική υποστήριξη και πιθανώς υπηρεσίες αστυνόμευσης και ασφάλειας επίσης. Το 2020, όταν Λευκορώσοι δημοσιογράφοι αρνήθηκαν να μεταδώσουν ένα ψευδές εκλογικό αποτέλεσμα, η Ρωσία έστειλε Ρώσους δημοσιογράφους⁶ να τους αντικαταστήσουν. Ως αντάλλαγμα, το καθεστώς της Λευκορωσίας επέτρεψε στη Ρωσία να χρησιμοποιήσει το έδαφός της ως ορμητήριο στον πόλεμο κατά της Ουκρανίας.

Η Βενεζουέλα είναι επίσης, στα χαρτιά, ένας διεθνής παρίας. Από το 2008, οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς και η Ευρωπαϊκή Ένωση αύξησαν τις κυρώσεις κατά της Βενεζουέλας ως απάντηση στη βαρβαρότητα του καθεστώτος, το λαθρεμπόριο ναρκωτικών και τις διασυνδέσεις με το διεθνές έγκλημα. Ωστόσο, το καθεστώς του προέδρου Νικολάσ Μαδούρο (Nicolás

Maduro) λαμβάνει δάνεια από τη Ρωσία,⁷ η οποία επίσης επενδύει στην πετρελαϊκή βιομηχανία της Βενεζουέλας, όπως και το Ιράν. Μια λευκορωσική εταιρεία συναρμολογεί τρακτέρ⁸ στη Βενεζουέλα. Η Τουρκία διευκολύνει το παράνομο εμπόριο χρυσού της Βενεζουέλας.⁹ Η Κούβα παρέχει εδώ και καιρό συμβούλους και τεχνολογία ασφαλείας στους ομολόγους της στο Καρακάς. Κινεζικής κατασκευής κανόνια νερού,¹⁰ δακρυγόνα και ασπίδες χρησιμοποιήθηκαν στην πάταξη των διαδηλώσεων στους δρόμους του Καρακάς το 2014 και ξανά το 2017, με περισσότερους από εβδομήντα νεκρούς, ενώ η κυβέρνηση της Βενεζουέλας έχει αγοράσει και χρησιμοποιεί κινεζική τεχνολογία παρακολούθησης¹¹ των πολιτών της. Την ίδια στιγμή, μέλη του καθεστώτος, καθώς και φίλοι και συγγενικά τους πρόσωπα, μπορούν και προμηθεύονται ακριβές μάρκες προϊόντων όπως Versace και Chanel, χάρη στα κέρδη που αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους στο διεθνές εμπόριο ναρκωτικών.

Στις χώρες τους, οι δικτάτορες της Λευκορωσίας και της Βενεζουέλας δεν είναι καθόλου δημοφιλείς.¹² Αμφότεροι θα έχαναν¹³ σε μια εκλογική αναμέτρηση που δεν θα ήταν ελεγχόμενη από το κράτος – αν ποτέ συνέβαινε κάτι τέτοιο. Αμφότεροι έχουν ισχυρούς αντιπάλους: τα αντιπολιτευτικά κινήματα της Λευκορωσίας και της Βενεζουέλας καθοδηγούνται από μια σειρά χαρισματικών ηγετών και αφοσιωμένων ακτιβιστών που ενέπνευσαν τους συμπολίτες τους να πάρουν κάποια ρίσκα, να εργαστούν για την αλλαγή, να βγουν στους δρόμους για να διαδηλώσουν. Τον Αύγουστο του 2020, περισσότεροι από ένα εκατομμύριο Λευκορώσοι, σε έναν πληθυσμό μόλις δέκα εκατομμυρίων, διαδήλωσαν στους δρόμους κατά της εκλογικής νοθείας. Εκατοντάδες χιλιάδες κάτοικοι της Βενεζουέλας έχουν

επίσης κατ' επανάληψη συμμετάσχει σε πορείες διαμαρτυρίας σε ολόκληρη τη χώρα.

Αν μόνοι εχθροί τους ήταν το διεφθαρμένο, χρεοκοπημένο καθεστώς της Βενεζουέλας ή το βάνουσο καθεστώς της Λευκορωσίας, αυτά τα κινήματα διαμαρτυρίας θα μπορούσαν να είχαν νικήσει. Απέναντί τους όμως δεν είχαν τον αυταρχικό ηγέτη της χώρας τους μόνο – απέναντί τους είχαν τους αυταρχικούς ηγέτες όλου του κόσμου, οι οποίοι ελέγχουν κρατικές εταιρείες σε πολλές χώρες και μπορούν να τις χρησιμοποιούν για να πάρουν επενδυτικές αποφάσεις αξίας δισεκατομμυρίων δολαρίων. Απέναντί τους είχαν καθεστώτα που μπορούν να αγοράσουν κάμερες ασφαλείας από την Κίνα ή bots από την Αγία Πετρούπολη. Πάνω απ' όλα, απέναντί τους είχαν κυβερνήσεις εδώ και πολύ καιρό αδιάφορες για τα συναισθήματα και τις απόψεις των πολιτών τους, ή οποιουδήποτε άλλου. Η Απολυταρχία Α.Ε. προσφέρει στα μέλη της όχι μόνο χρήματα και ασφάλεια, αλλά και κάτι λιγότερο προφανές: ατιμωρησία.

Η σιγουριά αυτή, κοινή στους κόλπους των πλέον αδίστακτων απολυταρχών –ότι ο έξω κόσμος δεν μπορεί να τους αγγίζει, ότι οι απόψεις άλλων εθνών δεν έχουν σημασία και ότι κανένα δικαστήριο της κοινής γνώμης δεν θα τους κρίνει ποτέ–, είναι σχετικά πρόσφατη. Κάποτε οι ηγέτες της Σοβιετικής Ένωσης, της πιο ισχυρής απολυταρχίας στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα, νοιάζονταν πολύ για το πώς τους έβλεπε ο υπόλοιπος κόσμος. Προωθούσαν με πείσμα την ανωτερότητα του πολιτικού τους συστήματος και αντιδρούσαν όταν αυτό γινόταν αντικείμενο κριτικής. Επικροτούσαν το φιλόδοξο σύστημα κανόνων και συνθηκών που δημιουργήθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με το λεξιλόγιό του που αφορούσε τα

οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα, τους νόμους του πολέμου και το κράτος δικαίου γενικότερα. Όταν στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών του 1960 ο Σοβιετικός ηγέτης¹⁴ Νικήτα Χρουστσόφ άρχισε να χτυπάει το παπούτσι του στο έδρανο, το έκανε επειδή ένας Φιλιππινέζος αντιπρόσωπος είπε ότι η υπό σοβιετική κατοχή Ανατολική Ευρώπη είχε «στερηθεί τα πολιτικά και κοινωνικά της δικαιώματα» και ότι «την καταβρόχθισε η Σοβιετική Ένωση». Ο Χρουστσόφ το θεώρησε σημαντικό να διαμαρτυρηθεί. Ακόμη και στις αρχές αυτού του αιώνα,¹⁵ οι περισσότερες δικτατορίες έκρυσαν τις πραγματικές τους προθέσεις πίσω από περίτεχνες και προσεκτικά σχεδιασμένες επιδείξεις δημοκρατικότητας.

Σήμερα, τα μέλη της Απολυταρχίας Α.Ε. δεν ενδιαφέρονται πλέον αν οι ίδιοι ή οι χώρες τους δέχονται κριτική και από ποιον. Ορισμένα μέλη της, όπως οι ηγέτες της Μιανμάρ και της Ζιμπάμπουε, δεν υποστηρίζουν άλλο τίποτε από τον ανερευθρίαστο προσωπικό πλουτισμό και την επιθυμία να παραμείνουν στην εξουσία. Οι ηγέτες του Ιράν χλευάζουν τις αξίες της άπιστης Δύσης. Οι ηγέτες της Κούβας και της Βενεζουέλας αντιμετωπίζουν κάθε επικριτική φωνή από το εξωτερικό ως απόδειξη ότι μια οικουμενική συνωμοσία εξυφαίνεται εναντίον τους. Οι ηγέτες της Κίνας και της Ρωσίας αμφισβητούν εδώ και μία δεκαετία τα ιδεώδη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που επικαλείται η διεθνής κοινότητα, πείθοντας πολλούς σε όλο τον κόσμο ότι οι συνθήκες και οι συμβάσεις για τον πόλεμο και τη γενοκτονία –και έννοιες όπως οι «πολιτικές ελευθερίες» και το «κράτος δικαίου»– ενσαρκώνουν δυτικές ιδεοληψίες που δεν ισχύουν γι' αυτούς.

Αδιαφορώντας για τη διεθνή κατακραυγή, οι σύγχρονοι αυταρχικοί ηγέτες μετέρχονται μεθόδους βαρβαρότητας χωρίς να

το κρύβουν. Η χούντα της Βιρμανίας δεν αρνείται ότι δολοφόνησε εκατοντάδες διαδηλωτές, συμπεριλαμβανομένων νεαρών εφήβων, στους δρόμους της Ρανγκούν. Το καθεστώς της Ζιμπάμπουε διοργανώνει στημένες εκλογικές αναμετρήσεις, στη διάρκεια των οποίων παρενοχλεί ανοιχτά τους υποψηφίους της αντιπολίτευσης. Η κυβέρνηση της Κίνας υπερηφανεύεται για την πάταξη του λαϊκού δημοκρατικού κινήματος στο Χονγκ Κονγκ και για την «αντι-εξτρεμιστική» καμπάνια της, που περιλαμβάνει μαζικές συλλήψεις και στρατόπεδα συγκέντρωσης για χιλιάδες μουσουλμάνους Ουιγούρους στο Σιντζιάνγκ. Το καθεστώς του Ιράν δεν κρύβει¹⁶ τη βία και την καταπίεση που ασκείται στις γυναίκες της χώρας.

Όταν φτάνει στα άκρα, η παραπάνω κραυγαλέα περιφρόνηση μπορεί να εξελιχθεί σε αυτό που ο διεθνής ακτιβιστής της δημοκρατίας Σρτζα Πόποβιτς (Srdja Popovic) έχει αποκαλέσει «μοντέλο διακυβέρνησης Μαδούρο»,¹⁷ από τον σημερινό ηγέτη της Βενεζουέλας. Οι απολυταρχικοί ηγέτες που το υιοθετούν είναι «πρόθυμοι να δουν τη χώρα τους να μπαίνει στην κατηγορία των αποτυχημένων κρατών» λέει – αποδεχόμενοι την οικονομική κατάρρευση, την ενδημική βία, τη μαζική φτώχεια και τη διεθνή απομόνωση, αν αυτό είναι το τίμημα για να παραμείνουν στην εξουσία. Όπως και ο Μαδούρο, οι πρόεδροι Μπασάρ αλ-Άσαντ (Bashar al-Assad) στη Συρία και Λουκασένκο στη Λευκορωσία δεν ενοχλούνται που κυβερνούν καταρρέουσες οικονομίες και κοινωνίες. Σε έναν πολίτη δημοκρατικής χώρας, αυτός ο τύπος καθεστώτος ίσως φαίνεται εντελώς παράλογος, διότι πρωταρχικός στόχος εδώ δεν είναι η οικονομική ανάπτυξη ή η ενίσχυση της ευημερίας των πολιτών. Πρωταρχικός στόχος αυτών των καθεστώτων είναι να παραμείνουν στην εξουσία,

και για να το πετύχουν αυτό, δεν θα διστάσουν να καλλιεργήσουν συνθήκες αποσταθεροποίησης στις γειτονικές τους χώρες, να επιτεθούν και να καταστρέψουν απλούς ανθρώπους ή –ακολουθώντας τα βήματα των προκατόχων τους– να στείλουν ακόμη και εκατοντάδες χιλιάδες πολίτες τους στον θάνατο.

*

Τον εικοστό αιώνα, ο αυταρχικός κόσμος ήταν λιγότερο ενωμένος και συμπαγής από ό,τι είναι σήμερα. Κομμουνιστές και φασίστες –αλλά, μερικές φορές, ακόμη και κομμουνιστές εναντίον κομμουνιστών¹⁸– πολέμησαν με λύσσα ο ένας τον άλλον. Όλοι τους όμως είχαν την ίδια άποψη για το πολιτικό σύστημα που ο Λένιν, ο ιδρυτής του σοβιετικού κράτους, αποκαλούσε σκωπτικά «αστική δημοκρατία», την οποία χαρακτήριζε «ατελή, κολοβή, ψεύτικη και υποκριτική,¹⁹ παράδεισο για τους πλούσιους, παγίδα και φενάκη για τους φτωχούς και όσους υφίστανται εκμετάλλευση». «Καθαρή δημοκρατία» έγραφε ο Λένιν, ήταν «η ψευδεπίγραφη φράση ενός φιλελεύθερου αστού που προσπαθεί να ξεγελάσει τους εργάτες». Ως ηγέτης μιας αρχικά μικρής πολιτικής ομάδας, ο Λένιν, όπως ήταν φυσικό, απέρριπτε ακόμη και την ιδέα των ελεύθερων εκλογών: «Μόνο αχρείοι και αφελείς²⁰ μπορεί να πιστεύουν ότι το προλεταριάτο πρέπει πρώτα να κερδίσει την πλειοψηφία στις εκλογές που διεξάγονται υπό τον ζυγό της αστικής τάξης... αυτό είναι το αποκορύφωμα της βλακείας». Οι ιδρυτές του φασισμού, αν και σφοδρά αντίθετοι προς το καθεστώς του Λένιν, απέρριπταν, κι εκείνοι με την ίδια βδελυγμία, τους δημοκρατικούς αντιπάλους τους. Ο Μουσολί-νι,²¹ ο Ιταλός ηγέτης του οποίου το κίνημα επινόησε τις λέξεις

«φασισμός» και «ολοκληρωτισμός», χλεύαζε τις φιλελεύθερες κοινωνίες ως αδύναμες και εκφυλισμένες. «Το φιλελεύθερο κράτος είναι προορισμένο να χαθεί», προέβλεψε το 1932. «Όλα τα πολιτικά πειράματα των ημερών μας είναι αντιφιλελεύθερα». Διαστρέβλωσε επίσης την έννοια της «δημοκρατίας», ορίζοντας την ιταλική και τη γερμανική δικτατορία ως «τις μεγαλύτερες και υγιέστερες δημοκρατίες που υπάρχουν σήμερα στον κόσμο». Η κριτική του Χίτλερ στον φιλελευθερισμό ακολούθησε το ίδιο μοτίβο. Έγραψε στο *Mein Kampf*²² ότι η κοινοβουλευτική δημοκρατία είναι «ένα από τα σοβαρότερα σημάδια παρακμής της ανθρωπότητας» και δήλωσε ότι δεν είναι «η ατομική ελευθερία που αποτελεί ένδειξη υψηλότερου πολιτισμού, αλλά ο περιορισμός της ατομικής ελευθερίας», εφόσον αυτός επιβάλλεται από μια φυλετικά καθαρή οργάνωση.

Ήδη από το 1929,²³ ο Μάο Τσετούνγκ, ο κατοπινός δικτάτορας της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, έκρουε επίσης τον κώδωνα του κινδύνου ενάντια σε αυτό που αποκαλούσε «υπερδημοκρατία», επειδή «αυτές οι ιδέες είναι εντελώς ασύμβατες με τα αγωνιστικά καθήκοντα του προλεταριάτου» – δήλωση που συμπεριλήφθηκε αργότερα στο *Μικρό Κόκκινο Βιβλίο* του. Ένα από τα ιδρυτικά έγγραφα του σημερινού καθεστώτος της Μιανμάρ, ένα υπόμνημα του 1962 με τίτλο «Ο βιρμανικός δρόμος προς τον σοσιαλισμό», περιέχει έναν λίβελο κατά των εκλεγμένων νομοθετικών σωμάτων: «Η “κοινοβουλευτική δημοκρατία” της Βιρμανίας²⁴ όχι μόνο απέτυχε να υπηρετήσει τη σοσιαλιστική μας ανάπτυξη, αλλά επίσης, λόγω των ίδιων των ασυνεπειών, των ελαττωμάτων, των αδυναμιών και των ελλείψεών της, των καταχρήσεων της και της απουσίας μιας ώριμης κοινής γνώμης, παρεξέκλινε από τους σοσιαλιστικούς στόχους».

Ο Σαγίντ Κουτμπ (Sayyid Qutb), ένας από τους πνευματικούς θεμελιωτές του σύγχρονου ριζοσπαστικού ισλάμ, δανείστηκε τόσο την κομμουνιστική πίστη σε μια παγκόσμια επανάσταση όσο και τη φασιστική πίστη στην απελευθερωτική δύναμη της βίας. Όπως ο Χίτλερ και ο Στάλιν, υποστήριξε ότι οι φιλελεύθερες ιδέες και το σύγχρονο εμπόριο αποτελούν απειλή για τη δημιουργία ενός ιδανικού πολιτισμού – στην προκειμένη περίπτωση, του ισλαμικού πολιτισμού. Έχτισε μια ιδεολογία γύρω από την εναντίωσή του στη δημοκρατία και τα ατομικά δικαιώματα, δημιουργώντας μια λατρεία της καταστροφής και του θανάτου. Σύμφωνα με τους Ιρανούς μελετητές και ακτιβιστές για τα ανθρώπινα δικαιώματα Λάνταν (Ladan) και Ρόγια Μπόρουμαντ (Roya Boroumand), ο Κουτμπ φανταζόταν ότι μια «ιδεολογικά συνειδητοποιημένη, πρωτοποριακή²⁵ μειονότητα» θα ηγούνταν μιας βίαιης επανάστασης προκειμένου να δημιουργήσει την ιδανική κοινωνία, «μια αταξική κοινωνία όπου το “εγωιστικό άτομο” των φιλελεύθερων δημοκρατιών θα εξοστρακιστεί και η “εκμετάλλευση του ανθρώπου από τον άνθρωπο” θα καταργηθεί. Μόνο ο Θεός θα κυβερνούσε, μέσω της εφαρμογής του ισλαμικού νόμου [σαρία]». Αυτό, γράφουν, είναι «λενινισμός με ισλαμικό ένδυμα».

Οι σύγχρονοι απολυταρχικοί ηγέτες διαφέρουν σε πολλά σημεία από τους προκατόχους τους του εικοστού αιώνα. Αλλά οι κληρονόμοι, οι διάδοχοι και οι μιμητές αυτών των παλαιότερων ηγετών και στοχαστών, όσο διαφορετικές και αν είναι οι ιδεολογίες τους, έχουν έναν κοινό εχθρό. Αυτός ο εχθρός είμαστε εμείς.

Για να είμαστε πιο ακριβείς, αυτός ο εχθρός είναι ο δημοκρατικός κόσμος, η «Δύση», το ΝΑΤΟ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι δικοί τους εσωτερικοί δημοκρατικοί αντίπαλοι και οι φιλελεύθερες

ιδέες που τους εμπνέουν. Σε αυτές περιλαμβάνεται η ιδέα ότι ο νόμος είναι μια δύναμη ουδέτερη και απαλλαγμένη από τις ιδιοτροπίες της πολιτικής, ότι τα δικαστήρια και οι δικαστές πρέπει να είναι ανεξάρτητα, ότι η ύπαρξη αντιπολίτευσης είναι θεμιτή, ότι τα δικαιώματα του λόγου και του συνέρχεσθαι μπορούν να διασφαλιστούν και ότι μπορούν να υπάρχουν ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι, συγγραφείς και στοχαστές ικανοί να ασκούν κριτική στο κυβερνών κόμμα ή τον ηγέτη, δίχως να θέτουν σε κίνδυνο την ύπαρξη του κράτους.

Οι απολυταρχικοί ηγέτες μισούν αυτές τις αρχές, επειδή απειλούν την εξουσία τους. Εάν οι δικαστές και οι ένορκοι είναι ανεξάρτητοι, τότε μπορούν να θέσουν τους κυβερνώντες προ των ευθυνών τους. Αν υπάρχει πραγματικά ελευθερία του Τύπου, τότε υπάρχει κίνδυνος οι δημοσιογράφοι να αποκαλύψουν κλοπές και διαφθορά υψηλού επιπέδου. Αν το πολιτικό σύστημα δίνει τη δυνατότητα στους πολίτες να επηρεάζουν την κυβέρνηση, τότε οι πολίτες μπορούν τελικά να αλλάξουν το καθεστώς.

Η εχθρότητά τους προς τον δημοκρατικό κόσμο δεν είναι απλώς μια μορφή παραδοσιακού γεωπολιτικού ανταγωνισμού, όπως εξακολουθούν να πιστεύουν οι «ρεαλιστές» και αρκετοί στρατηγιστές των διεθνών σχέσεων. Η αντίθεσή τους έχει μάλλον τις ρίζες της στην ίδια τη φύση του δημοκρατικού πολιτικού συστήματος, με λέξεις όπως «λογοδοσία», «διαφάνεια» και «δημοκρατία». Ακούγοντας αυτή τη γλώσσα να έρχεται τόσο από τον δημοκρατικό κόσμο όσο και από τους δικούς τους εγχώριους αντιφρονούντες, οι αυταρχικοί ηγέτες επιδιώκουν να καταστρέψουν και τους δύο. Η ίδια τους η ρητορική το καθιστά αυτό σαφές. Το 2013, όταν ο Σι Τζινπίνγκ (Xi Jinping) βρισκόταν σε τροχιά ανόδου στους κόλπους του Κομμουνιστικού

Κόμματος Κίνας (ΚΚΚ), ένα εμπιστευτικό υπόμνημα, γνωστό με την αινιγματική ονομασία Έγγραφο Νο 9 ή, ακόμη πιο επίσημα, ως «Ανακοίνωση για την τρέχουσα κατάσταση της ιδεολογικής σφαίρας», απαριθμούσε τους «επτά κινδύνους» που αντιμετώπιζε το Κόμμα. Στην κορυφή του καταλόγου φιγουράριζε η συνταγματική δημοκρατία της Δύσης, ακολουθούμενη από τις «πανανθρώπινες αξίες», την ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης και την κοινωνία των πολιτών, καθώς και τη «μη-δενιστική» κριτική στο Κομμουνιστικό Κόμμα. Το περιβόητο πλέον έγγραφο κατέληγε στο συμπέρασμα ότι «οι δυνάμεις της Δύσης που είναι εχθρικές προς την Κίνα», μαζί με αντιφρονούντες στο εσωτερικό της χώρας, «εξακολουθούν να διεισδύουν συνεχώς στην ιδεολογική μας σφαίρα». Το έγγραφο συνέχιζε να παροτρύνει²⁶ τους ηγέτες του κόμματος να αντιδράσουν σε αυτές τις ιδέες και να τις ελέγξουν στους δημόσιους χώρους και κυρίως στο διαδίκτυο – γενικώς, όπου κι αν τις έβρισκαν.

Από το 2004 και μετά, οι Ρώσοι επικεντρώνονται στο ίδιο σύνολο απειλών. Εκείνη τη χρονιά, οι Ουκρανοί οργάνωσαν λαϊκή εξέγερση, γνωστή ως Πορτοκαλί Επανάσταση –το όνομα προήλθε από τα πορτοκαλί μπλουζάκια και τις πορτοκαλί σημαίες των διαδηλωτών– ενάντια σε μια κραυγαλέα προσπάθεια νόθευσης των προεδρικών εκλογών. Η οργισμένη παρέμβαση του ουκρανικού κοινού σε αυτό που υποτίθεται ότι ήταν μια προσεκτικά χειραγωγημένη, ενορχηστρωμένη νίκη του Βίκτορ Γιανουκόβιτς (Viktor Yanukovich), φιλορώσου υποψηφίου που υποστηριζόταν άμεσα από τον ίδιο τον Βλαντιμίρ Πούτιν (Vladimir Putin), εκνεύρισε βαθύτατα τους Ρώσους, ειδικά από τη στιγμή που ένα ομοίως ακηδεμόνευτο κίνημα διαμαρτυρίας στη Γεωργία είχε φέρει έναν φιλοευρωπαϊκό πολιτικό,

τον Μιχαήλ Σαακασβίλι (Mikheil Saakashvili), στην εξουσία τον προηγούμενο χρόνο. Συγκλονισμένος από αυτά τα δύο γεγονότα, ο Πούτιν έθεσε τον μπαμπούλα της «έγχρωμης επανάστασης» στο επίκεντρο της ρωσικής προπαγάνδας. Τα κινήματα διαμαρτυρίας των πολιτών περιγράφονται πάντα ως «έγχρωμες επαναστάσεις» στη Ρωσία και ως έργο ξένων – οι δε δημοφιλείς ηγέτες χαρακτηρίζονται πάντα ως ξένες μαριονέτες. Τα συνθήματα κατά της διαφθοράς και υπέρ της δημοκρατίας συνδέονται με το χάος και την αστάθεια. Το 2011, χρονιά μαζικών διαμαρτυριών κατά μιας χειραγώγησης του εκλογικού αποτελέσματος στην ίδια τη Ρωσία, ο Πούτιν επικαλέστηκε δηκτικά την Πορτοκαλί Επανάσταση, περιγράφοντάς την ως ένα «καλά δοκιμασμένο σχέδιο για την αποσταθεροποίηση της κοινωνίας» και κατηγορώντας τη ρωσική αντιπολίτευση²⁷ ότι «εισάγει αυτή την πρακτική στο ρωσικό έδαφος», όπου φοβόταν μια παρόμοια λαϊκή εξέγερση με στόχο την απομάκρυνσή του από την εξουσία.

Έκανε λάθος – κανένα «σχέδιο» δεν «εισήχθη σε ρωσικό έδαφος». Η δημόσια δυσαρέσκεια στη Ρωσία, όπως και η δημόσια δυσαρέσκεια στην Κίνα, απλά δεν είχε πουθενά να εκφραστεί παρά μόνο μέσω των διαμαρτυριών στους δρόμους. Οι αντίπαλοι του Πούτιν δεν είχαν κανέναν νόμιμο τρόπο για να τον απομακρύνουν από την εξουσία. Οι επικριτές του καθεστώτος μιλούν για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα στη Ρωσία επειδή αντανακλούν την εμπειρία τους από την αδικία, και όχι μόνο στη Ρωσία. Οι διαμαρτυρίες που οδήγησαν σε δημοκρατικές μεταβάσεις στις Φιλιππίνες, την Ταϊβάν, τη Νότια Αφρική, τη Νότια Κορέα, τη Μιανμάρ και το Μεξικό, οι λαϊκές επαναστάσεις που ξεχύθηκαν στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη το 1989, η Αραβική Άνοιξη του 2011 και οι

διαδηλώσεις στο Χονγκ Κονγκ το 2019-20 ξεκίνησαν από ανθρώπους που είχαν βιώσει την αδικία από το ίδιο το κράτος.

Ιδού, λοιπόν, ο πυρήνας του προβλήματος: οι ηγέτες της Απολυταρχίας Α.Ε. γνωρίζουν ότι η γλώσσα της διαφάνειας, της λογοδοσίας, της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας θα προσελκύει πάντα κάποιους από τους πολίτες των χωρών τους. Για να παραμείνουν στην εξουσία πρέπει να υπονομεύσουν αυτές τις ιδέες, όπου κι αν βρίσκονται.

*

Στις 24 Φεβρουαρίου 2022, η Ρωσία εξαπέλυσε επίθεση εναντίον της Ουκρανίας, στην πρώτη πλήρους κλίμακας ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα στην Απολυταρχία και σε αυτό που θα μπορούσε να αποκληθεί δημοκρατικός κόσμος. Η Ρωσία διαδραματίζει κομβικό ρόλο στο δίκτυο της Απολυταρχίας, τόσο ως ο πρωτοπόρος του σύγχρονου παντρέματος κλεπτοκρατίας και δικτατορίας όσο και ως η χώρα που επιδιώκει τώρα πιο επιθετικά να ανατρέψει το διεθνές status quo. Η εισβολή σχεδιάστηκε με αυτό το πνεύμα. Ο Πούτιν ήλπιζε όχι μόνο να αρπάξει εδάφη, αλλά και να δείξει στον κόσμο ότι οι παλιοί κανόνες διεθνούς συμπεριφοράς δεν ισχύουν πλέον.

Από τις πρώτες κιόλας ημέρες του πολέμου, ο Πούτιν και η ρωσική ελίτ ασφαλείας έδειξαν επιδεικτικά την περιφρόνησή τους για τη γλώσσα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την αδιαφορία τους για τους νόμους του πολέμου, την περιφρόνηση του διεθνούς δικαίου και των δεσμευτικών συμφωνιών που οι ίδιοι είχαν υπογράψει. Συνέλαβαν δημόσιους αξιωματούχους και πολιτικούς ηγέτες: δημάρχους, αστυνομικούς, δημόσιους

υπαλλήλους, διευθυντές σχολείων, δημοσιογράφους, καλλιτέχνες, εφόρους μουσείων. Κατασκεύασαν κελιά βασανιστηρίων²⁸ για τους πολίτες στις περισσότερες πόλεις που κατέλαβαν στη νότια και ανατολική Ουκρανία. Απήγαγαν χιλιάδες παιδιά,²⁹ είτε από τις οικογένειές τους είτε από ορφανοτροφεία, στα οποία έδωσαν νέες «ρωσικές» ταυτότητες, εμποδίζοντάς τα ύστερα να επιστρέψουν στην Ουκρανία. Στοχοποίησαν σκόπιμα εργαζόμενους σε υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης.³⁰ Παραμερίζοντας την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας που η Ρωσία είχε αποδεχτεί στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και στις Συμφωνίες του Ελσίνκι, ο Πούτιν ανακοίνωσε, το καλοκαίρι του 2022, ότι θα προσαρτήσει εδάφη που ο στρατός του δεν ελέγχει καν. Οι δυνάμεις κατοχής έκλεψαν και εξήγαγαν ουκρανικά σιτηρά και «εθνικοποίησαν» ουκρανικά εργοστάσια και ορυχεία, παραδίδοντάς τα σε Ρώσους επιχειρηματίες που πρόσκεινται στον Πούτιν, καταστρατηγώντας³¹ έτσι και το διεθνές ιδιοκτησιακό δίκαιο.

Οι πράξεις αυτές δεν ήταν παράπλευρες συνέπειες του πολέμου. Αποτελούσαν μέρος ενός συνειδητού σχεδίου για την υπονόμευση του πλέγματος ιδεών, κανόνων και συνθηκών που ισχύουν διεθνώς από το 1945, για την καταστροφή της ευρωπαϊκής τάξης που δημιουργήθηκε μετά το 1989 και, το σημαντικότερο, για την κατασπίλωση των Ηνωμένων Πολιτειών και των δημοκρατικών συμμάχων τους. «Δεν πρόκειται καθόλου για την Ουκρανία,³² αλλά για την παγκόσμια τάξη», δήλωσε ο Σεργκέι Λαβρόφ, ο Ρώσος υπουργός Εξωτερικών, αμέσως μετά την έναρξη του πολέμου. «Η τρέχουσα κρίση είναι μια κοσμοϊστορική στιγμή της σύγχρονης ιστορίας. Από τη μάχη αυτή θα κριθεί η μελλοντική παγκόσμια τάξη πραγμάτων».

Ο Πούτιν, ο οποίος, όπως φαίνεται, γνώριζε ελάχιστα τη σύγ-

χρονη Ουκρανία, πίστευε ότι θα επικρατήσει γρήγορα και ατιμωρητί, προσδοκώντας τόσο μια άνευ όρων παράδοση της Ουκρανίας όσο και την πλήρη συμμόρφωση των δημοκρατικών χωρών προς τις επιθυμίες του. Υπέθεσε ότι οι βαθιές πολιτικές διαιρέσεις σε Ηνωμένες Πολιτείες και Ευρώπη, ορισμένες από τις οποίες είχε ο ίδιος συνδουλίσει, θα ακύρωναν κάθε πρωτοβουλία εκ μέρους των Ευρωπαίων ηγετών. Υπολόγιζε ότι η ευρωπαϊκή επιχειρηματική κοινότητα, μέρος της οποίας είχε προσεγγίσει από καιρό, θα απαιτούσε αποκατάσταση των εμπορικών δεσμών με τη Ρωσία.

Αποφάσεις που ελήφθησαν στην Ουάσινγκτον, το Λονδίνο, το Παρίσι, τη Βραζιλία, το Βερολίνο και τη Βαρσοβία –για να μην αναφέρουμε το Τόκιο, τη Σεούλ, την Οτάβα και την Καμπέρα–, στον απόηχο της εισβολής του 2022, έδειξαν αρχικά ότι ο Πούτιν έκανε λάθος. Ο δημοκρατικός κόσμος επέβαλε γρήγορα σκληρές κυρώσεις στη Ρωσία, πάγωσε περιουσιακά στοιχεία του ρωσικού κράτους και απέκλεισε τις ρωσικές τράπεζες από τα διεθνή συστήματα πληρωμών. Μια σύμπραξη από περισσότερες από πενήντα χώρες παρείχε όπλα, πληροφορίες και χρήματα στην ουκρανική κυβέρνηση. Η Σουηδία και η Φινλανδία, δύο κράτη που διατηρούσαν πολιτική ουδετερότητα για δεκαετίες, αποφάσισαν να ενταχθούν στο ΝΑΤΟ. Ο Γερμανός καγκελάριος Όλαφ Σολτς (Olaf Scholz) δήλωσε ότι η Γερμανία είχε φτάσει σε ένα *Zeitenwende*, ένα «σημείο καμπής», και δέχτηκε η χώρα του, για πρώτη φορά από το 1945, να συνεισφέρει με γερμανικό οπλισμό σε έναν ευρωπαϊκό πόλεμο. Ο Αμερικανός πρόεδρος, Τζο Μπάιντεν (Joe Biden), περιέγραψε τη στιγμή κατά τη διάρκεια ομιλίας του στη Βαρσοβία ως μια δοκιμασία για την Αμερική, την Ευρώπη και τη διατλαντική συμμαχία.

«Είμαστε έτοιμοι να υπερασπιστούμε την εδαφική κυριαρχία των εθνών;»³³ αναρωτήθηκε ο Μπάιντεν. «Είμαστε έτοιμοι να υπερασπιστούμε το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια από τον κραυγαλέο επεκτατισμό; Είμαστε έτοιμοι να υπερασπιστούμε τη δημοκρατία;» Ναι, κατέληξε, υπό δυνατά χειροκροτήματα: «Είμαστε έτοιμοι. Είμαστε ενωμένοι».

Αλλά αν ο Πούτιν είχε υποτιμήσει την ενότητα του δημοκρατικού κόσμου, οι δημοκρατίες υποτίμησαν επίσης την κλίμακα της πρόκλησης. Όπως και οι ακτιβιστές της δημοκρατίας στη Βενεζουέλα ή τη Λευκορωσία, έμαθαν σιγά σιγά ότι δεν πολεμούσαν απλώς τη Ρωσία στην Ουκρανία. Πολεμούσαν την Απολυταρχία Α.Ε.

Ο Σι Τζινπίνγκ είχε δηλώσει την υποστήριξή του στη ρωσική εισβολή πριν από την έναρξή της, εκδίδοντας κοινή δήλωση με τον Ρώσο πρόεδρο στις 4 Φεβρουαρίου, λιγότερο από τρεις εβδομάδες πριν πέσουν οι πρώτες βόμβες στο Κίεβο. Προκαταλαμβάνοντας την αμερικανική και ευρωπαϊκή αντίδραση, οι δύο ηγέτες δήλωσαν εκ των προτέρων την πρόθεσή τους να αγνοήσουν κάθε κριτική των ρωσικών ενεργειών, και ιδιαίτερα οτιδήποτε έμοιαζε με «παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις³⁴ κυρίαρχων κρατών υπό το πρόσχημα προστασίας της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Παρόλο που ο Σι δεν συμμερίστηκε ποτέ την εμμονή του Ρώσου ηγέτη με την καταστροφή της Ουκρανίας και παρόλο που οι Κινέζοι ήθελαν να αποφύγουν την πυρηνική κλιμάκωση, αρνήθηκαν να επικρίνουν άμεσα τη Ρωσία καθώς ο πόλεμος τραβούσε σε μακρός. Αντ' αυτού, επωφελήθηκαν³⁵ από τη νέα κατάσταση, αγόρασαν ρωσικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο σε χαμηλές τιμές και πούλησαν σιωπηρά αμυντική τεχνολογία και στη Ρωσία.

Δεν ήταν μόνοι τους. Καθώς προχωρούσε ο πόλεμος, το Ιράν εξήγαγε χιλιάδες φονικά μη επανδρωμένα αεροσκάφη (drones)³⁶ στη Ρωσία. Η Βόρεια Κορέα προμήθευσε πυρομαχικά³⁷ και πυραύλους. Πελάτες και φίλοι της Ρωσίας στην Αφρική, συμπεριλαμβανομένης της Ερυθραίας, της Ζιμπάμπουε, του Μάλι και της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας, υποστήριξαν τη Ρωσία στον ΟΗΕ και αλλού. Από τις πρώτες κιόλας ημέρες του πολέμου, η Λευκορωσία επέτρεψε στα ρωσικά στρατεύματα³⁸ να χρησιμοποιούν το έδαφός της, συμπεριλαμβανομένων δρόμων, σιδηροδρομικών γραμμών και στρατιωτικών βάσεων. Η Τουρκία, η Γεωργία, η Κιργιζία και το Καζακστάν,³⁹ όλα ανελεύθερα κράτη που διατηρούν δεσοληψίες με τον απολυταρχικό κόσμο, βοήθησαν τη ρωσική αμυντική βιομηχανία να αποφύγει τις διεθνείς κυρώσεις και να εισαγάγει εργαλειομηχανές και ηλεκτρονικά είδη. Η Ινδία εκμεταλλεύτηκε τις μειωμένες τιμές και αγόρασε ρωσικό πετρέλαιο.

Την άνοιξη του 2023, οι Ρώσοι αξιωματούχοι είχαν γίνει πιο φιλόδοξοι. Άρχισαν να συζητούν για τη δημιουργία ενός ευρασιατικού ψηφιακού νομίσματος, ίσως βασισμένου στην τεχνολογία blockchain, που θα αντικαθιστούσε το δολάριο μειώνοντας την αμερικανική οικονομική επιρροή σε όλο τον κόσμο. Σχεδίαζαν επίσης να εμβαθύνουν τη σχέση τους με την Κίνα, διεξάγοντας από κοινού έρευνα για την τεχνητή νοημοσύνη και το Διαδίκτυο των Πραγμάτων (IoT). Για τον απώτερο σκοπό όλης αυτής της δραστηριότητας δεν υπήρξε ποτέ η παραμικρή αμφιβολία. Έγγραφο που διέρρευσε⁴⁰ και καταγράφει αυτές τις συζητήσεις απηχεί εν πολλοίς τα λόγια του Λαβρόφ: Η Ρωσία θα πρέπει να στοχεύσει «στη δημιουργία μιας νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων».

Ο στόχος τους κοινός. Στηριζόμενα σε τεχνολογίες και τακτικές που μοιράζονται μεταξύ τους, στα κοινά οικονομικά τους συμφέροντα, και πάνω απ' όλα στην αποφασιστικότητά τους να μην εγκαταλείψουν την εξουσία, τα καθεστώτα της Απολυταρχίας πιστεύουν ότι κερδίζουν. Αυτή η πεποίθηση –το πώς γεννήθηκε, το γιατί επιμένει, το πώς συνέβαλε και ο δημοκρατικός κόσμος στην εδραίωσή της και το πώς μπορούμε τώρα να τη νικήσουμε– είναι το θέμα αυτού του βιβλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΑΠΛΗΣΤΙΑ ΠΟΥ ΕΝΩΝΕΙ

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ του 1967,¹ Αυστριακοί και Δυτικογερμανοί καπιταλιστές από τις βιομηχανίες φυσικού αερίου και χάλυβα συναντήθηκαν με μια ομάδα Σοβιετικών κομμουνιστών στην ησυχία ενός παλιού κυνηγετικού περιπτέρου των Αψβούργων κοντά στη Βιέννη. Η ατμόσφαιρα πρέπει να ήταν παράξενη. Τα σοβιετικά στρατεύματα είχαν αποχωρήσει από την Αυστρία μόλις δώδεκα χρόνια πριν. Οι Δυτικογερμανοί στρατιώτες εξακολουθούσαν να λοξοκοιτάνε τους Ανατολικογερμανούς στρατιώτες από την απέναντι πλευρά ενός οχυρωμένου τείχους στο Βερολίνο. Οι φόβοι για επαπειλούμενη σοβιετική εισβολή είχαν μεν εξασθενήσει, αλλά μόνο χάρη στην ευρεία αμερικανική στρατιωτική παρουσία στην Ευρώπη. Παρ' όλα αυτά, οι πάντες στην αίθουσα είχαν κοινά συμφέροντα. Σοβιετικοί μηχανικοί είχαν μόλις ανακαλύψει τεράστια κοιτάσματα φυσικού αερίου στη δυτική Σιβηρία. Οι νέες τεχνολογίες εξασφάλιζαν ότι το φυσικό αέριο θα γινόταν καθαρότερο, φθηνότερο και ευκολότερο στη μεταφορά. Οι αγωγοί από την κομμουνιστική Ανατολή στην καπιταλιστική Δύση φαίνονταν σαν ένας εξαιρετικός τρόπος να επωφεληθούν και οι δύο πλευρές. Η ομάδα συζήτησε και συμφώνησε να συναντηθεί ξανά. Οι συνομιλίες συνεχίστηκαν κατόπιν σε άλλες

πόλεις, προχωρώντας από την τιμή του φυσικού αερίου στο κόστος δανεισμού και στην τεχνολογία κατασκευής αγωγών. Τον Φεβρουάριο του 1970, οι Δυτικογερμανοί και οι Σοβιετικοί αξιωματούχοι ολοκλήρωσαν τελικά τη συμφωνία που θα οδηγούσε στην κατασκευή των πρώτων αγωγών φυσικού αερίου² από την ΕΣΣΔ προς τη Δυτική Ευρώπη. Πριν από αυτή τη συμφωνία, οι οικονομικές συναλλαγές μεταξύ Δυτικής Ευρώπης ή Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης ήταν ελάχιστες και δεν περιλάμβαναν τίποτα πολυπλοκότερο από το εμπόριο εικονισμάτων, ξυλείας και σιτηρών, καθώς και μερικές ύποπτες συμφωνίες εξόρυξης. Από τη στιγμή που ξεκίνησαν οι συνομιλίες στο κυνηγετικό περίπτερο στην Αυστρία, όλοι γνώριζαν ότι το εμπόριο φυσικού αερίου θα διέφερε. Οι αγωγοί ήταν δαπανηροί και μόνιμοι. Δεν μπορούσαν να τοποθετηθούν τη μια μέρα, να απομακρυνθούν την επόμενη, και δεν μπορούσαν να εξαρτώνται από τα κέφια ενός συγκεκριμένου ηγέτη. Έπρεπε να υπάρξουν μακροχρόνιες συμβάσεις, και αυτές οι συμβάσεις έπρεπε να ενταχθούν σε ένα πλαίσιο προβλέψιμων πολιτικών συσχετισμών.

Για τον Βίλι Μπραντ (Willy Brandt), τότε υπουργό Εξωτερικών της Δυτικής Γερμανίας, αυτές οι προβλέψιμες σχέσεις αποτελούσαν μεγάλο μέρος της γοητείας που ασκούσε το εν λόγω σχέδιο. Δεν φοβόταν που η χώρα του θα εξαρτιόταν από τη Σοβιετική Ένωση. Αντιθέτως, παρότρυνε τους διαπραγματευτές του να διευρύνουν τη συμφωνία. Το σκεπτικό του ήταν κυρίως πολιτικό:³ πίστευε ότι μια αμοιβαία οικονομική εξάρτηση θα καθιστούσε αδιανόητη μια μελλοντική στρατιωτική σύγκρουση. Αργότερα, ως καγκελάριος πια, ο Μπραντ κατέστησε την Ostpolitik –την «ανατολική πολιτική» του– έναν από τους κεντρικούς πυλώνες της μεταπολεμικής γερμανικής εξωτερικής

πολιτικής. Τα επόμενα χρόνια, οι αγωγοί παρείχαν μια φυσική σύνδεση μεταξύ Μόσχας και Βόννης, και, τελικά, Βερολίνου, Ρώμης, Άμστερνταμ, Ελσίνκι και δεκάδων άλλων ευρωπαϊκών πόλεων. Παρέμειναν στο επίκεντρο της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής μετά το 1991, όταν η Σοβιετική Ένωση διαλύθηκε και η Γερμανία επανενώθηκε.

Στην πορεία, η Ostpolitik της Γερμανίας απέκτησε τη μορφή μιας θεωρίας αλλαγής, σύμφωνα με την οποία οι δημοκρατίες δεν δύνανται απλώς να συναλλάσσονται με τις απολυταρχίες, αλλά και να μεταβάλλουν αργά και διακριτικά τον χαρακτήρα τους. Ο Έγκον Μπαρ (Egon Bahr), μακροχρόνιος σύμβουλος του Μπραντ, περιέγραψε την ιδέα σε μια διάσημη ομιλία του το 1963,⁴ δίνοντάς της την ονομασία Wandel durch Annäherung (αλλαγή μέσω προσέγγισης). Αν η Δύση άμβλυνη την αντιπαράθεση, συνεργαζόταν με το ανατολικογερμανικό καθεστώς και αξιοποιούσε ως μοχλό το εμπόριο αντί για το μποϊκοτάζ, υποστήριξε, τότε θα ήταν δυνατή μια «χαλάρωση των διασυνοριακών ελέγχων». Ο Μπαρ δεν ζήτησε ποτέ μποϊκοτάζ ή κυρώσεις κατά των Ανατολικογερμανών και σπάνια αναφέρθηκε στους πολιτικούς κρατούμενους, παρόλο που γνώριζε πολύ καλά την ύπαρξή τους: Η Δυτική Γερμανία πλήρωνε συχνά⁵ για την απελευθέρωση αντιφρονούντων από τις φυλακές της Ανατολικής Γερμανίας, ξοδεύοντας περισσότερα από 3 δισεκατομμύρια γερμανικά μάρκα για αυτό το ιδιότυπο εμπόριο ανθρώπων στα χρόνια πριν από το 1989. Αντί να κάνει ρητή αναφορά σε φυλακισμένους ή ανθρώπινα δικαιώματα, ο Μπαρ χρησιμοποίησε αυτό που ο συγγραφέας Τίμοθι Γκάρτον Ας (Timothy Garton Ash) αποκάλεσε «συναισθηματική ασάφεια»⁶ για να αποφύγει κάθε αναφορά στο θέμα.

Στο βιβλίο της αυτό, η βραβευμένη με Πούλιτζερ δημοσιογράφος και ιστορικός εξετάζει το σκοτεινό υπόστρωμα, κυρίως οικονομικό, που συνδέει τις απολυταρχίες σε όλο τον κόσμο. Για πρώτη φορά δίνεται έμφαση στα ισχυρά δίκτυα και τις άνομες σχέσεις που συνδέουν υπόγεια τη Ρωσία, την Κίνα, τη Λευκορωσία, το Ιράν, τη Βενεζουέλα και άλλες χώρες και επίσης περιγράφεται ένας διεθνής δημοκρατικός ακτιβισμός που έχει αρχίσει να διαμορφώνεται με σκοπό να τους αντιπαχθεί. Το βιβλίο ρίχνει φως στους βαθύτατους δεσμούς μεταξύ των σύγχρονων απολυταρχιών, εξηγεί πώς οι απολυταρχικοί ηγέτες επιχειρήσαν να επηρεάσουν την οικονομία και την πολιτική των δημοκρατιών, και παρουσιάζει τους δημοκρατικούς ακτιβιστές που προσπάθησαν και προσπαθούν να αντισταθούν. Στις σελίδες του περιλαμβάνει ρεπορτάζ, ιστορία, φιλοσοφία και πολιτική. Ο βασικός στόχος της Applebaum είναι να εξηγήσει αυτό το νέο παγκόσμιο δίπολο που έχει διαμορφωθεί μεταξύ απολυταρχιών και δημοκρατιών, και να ξεκινήσει τη συζήτηση για το πώς θα καταφέρουν οι βαλλόμενες δημοκρατίες να νικήσουν.

Η διεθνής καταδίκη και οι οικονομικές κυρώσεις δεν μπορούν να πλήξουν τους απολυταρχικούς ηγέτες. Ακόμη και τα κινήματα της αντιπολίτευσης στις απολυταρχικές χώρες, από τη Βενεζουέλα μέχρι το Χονγκ Κονγκ και τη Μόσχα, λίγα πράγματα μπορούν να κάνουν μόνα τους. Επειδή τα μέλη της **Απολυταρχίας Α.Ε.** δεν τα συνδέει πια μια κοινή ιδεολογία, αλλά πλέον μόνο η κοινή επιθυμία για εξουσία, πλούτο και ατιμωρησία.

Μέσα από αυτό το βιβλίο, η Anne Applebaum καλεί τις δημοκρατίες να αναπροσανατολίσουν ριζικά τις πολιτικές τους για να καταπολεμήσουν αυτό το νέο είδος απειλής.

ISBN 978-618-232-126-3

9 786182 321263

Κωδ. μηχ/σης 230019

www.epbooks.gr